

Голас Радзімы

ВЫДАННЕ БЕЛАРУСКАГА
ТАВАРЫСТВА
ПА КУЛЬТУРНЫХ СУВЯЗЯХ
З СУАЙЧЫННІКАМІ
ЗА РУБЛЯЖОМ

№ 37 (1095). Верасень 1969 г.

Год выдання 14-ы

Цана 2 кап.

Масты над Дзвіною, зялёныя вуліцы Гомеля, шкляны палац Беларускай ВДНГ, свяшчэнныя руіны Брэсцкай крэпасці, асеннія бярозкі над Прыпяццю — усё гэта сённяшняя Беларусь, аб якой з захваленнем пішуць і расказваюць землякі, вярнуўшыся з падарожжа па Радзіме.

ЛЕТА НЕЗАБЫЎНЫХ СУСТРЭЧ

Чалавека з Беларусі, які жыў недзе там — у Злучаных Штатах Амерыкі, Канадзе, Заходняй Еўропе ці Аўстраліі, — ніколі не пакідае мара аб спатканні з Радзімай. З тым кутком, які здаецца прыгажэйшым на свеце і самым мілым твайму сэрцу. З тым месцам, дзе стаяла некалі бацькава хата з пахілай саламянай стрaihой, па вокны ў зямлі. З сябрамі-аднагодкамі, якіх, можа, ужо няма ў жывых, але іх імёны і вобраз яшчэ свежыя ў тваёй памяці.

І звычайна выходзіць так, што спатканне гэта часцей за ўсё адбываецца ў самую цудоўную пару года. Калі сады наліваюцца сакавітымі пладамі. Калі каласіцца жыта і раскрывае блакітныя пялёсткі лён. Калі ў бары лезуць з-пад моху баравікі, а суніц — хоць касой касі.

Едуць тады ў Беларусь нашы суайчыннікі з розных краін. Едуць і дзівуюцца харакству і багаццю прыроды, красе і маладосці гарадоў, заманнасці і культуры вёсак, шчасліваму жыццю савецкіх людзей. Хто крадком змахне слязу, а хто і

не тоіцца: гэта ж слёзы радасці. Сыны і дочки Беларусі, што пражылі век свой на чужыне, але сэрцам былі заўсёды з Радзімай, радуецца шчаснай долі свайго народа, ганарацца плёнам яго працы, шануюць светлае імя сваёй Бацькаўшчыны.

Шмат суайчыннікаў з-за мяжы наведала Беларусь і сёлета. Адны ў складзе турысцкіх груп за месяц аб'ехалі Беларусь, Украіну, Грузію, адпачылі некалькі дзён на Чарнаморскім узбярэжжы Каўказа, пачыталі ў Ленінградзе, Маскве, а пасля заканчэння тура па Савецкаму Саюзу раз'ехаліся гасціць у свае родныя вёскі. Другія, па запрашэнню родзічаў, прыязджалі проста ў сваю Рудню, Балоты ці Бярозайку і ўвесь час праводзілі з блізкімі, жылі ўспамінамі маладосці, удыхалі гаючае паветра Радзімы.

Беларускае таварыства па культурных сувязях з суайчыннікамі за рубяжком і рэдакцыя газеты «Голас Радзімы» прымалі летам чатыры групы турыстаў з Канады і ЗША. Сябры «Русского голоса» і «Вестника»

(ўсяго больш за 130 чалавек) правялі на Радзіме незабыўныя дні. У піянерскім лагеры «Лясная казка» пад Мінскам адпачывалі, загаралі, набіраліся сіл хлопчыкі і дзяўчынкі з ФРГ, Бельгіі, Англіі — дзеці нашых землякоў.

Дзверы Таварыства і рэдакцыі, як кажуць, не зачыняліся. Заходзілі суайчыннікі, знаёмыя нам толькі па перапісцы, і зусім незнаёмыя. Дзякавалі за кнігі, што атрымліваюць ад нас, за газету, якая расказвае аб справах на Бацькаўшчыне, за добрае слова парады ці падтрымкі, выказанае ў пісьме. І кожны, без перабольшання, хацеў падзяліцца сваімі ўражаннямі ад сустрэчы з роднай старонкай: як хораша сталі жыць людзі, якая простая цяпер дарога ў навуку, як даступна кожнаму медыцынскае абслугоўванне і г. д.

Шчырымі, поўнымі радасці былі для нашых землякоў сустрэчы са сваякамі, з якімі яны не бачыліся дзесяці год, але, бадай, самымі хваляючымі былі спатканні з новай явай Беларусі. Для многіх гэта было адкрыццём, іншыя не хацелі ве-

рыць сваім вачам. Ім трэба было пераступіць парог перадзятасці. І гэта не дзіўна — слова праўды аб нас так рэдка можна пачуць на Захадзе. А былі і такія, хто пакутліва пераадоляў бар'ер страху, узведзены ў душы чалавека варожай нам прапагандай.

Аднак нікога не затрымалі, не саслалі ў Сібір, не замарылі голадам. І людзі, што пабыталі ў родным краі, цяпер паволама ставяцца да таго, што ім нашэптаюць буржуазныя «саветолагі» і «крэмленолагі». Нашы землякі ўбачылі не толькі сённяшні дзень Беларусі, але і даведаліся пра яе нялёгкую долю ў гады змагання з гітлераўскім фашызмам.

Хто толькі знайшоў месца, на якім стаяла некалі родная хата, спаленая вайной. Хто імкнуўся спаткацца з даўнім сябрам, а прачытаў яго імя на мармурнай помніку загінуўшым і закатаваным. А суседзі раскавалі, што чорныя справы рабілі тыя, хто сёння жыве на Захадзе, можа, побач з сумленымі землякамі.

Сёлетні турысцкі сезон закончыўся. Ад'язджаюць з вё-

сак, бы жураўлі ў вырай, самыя познія гасці. А ў Беларусь усё часцей ідуць з-за мяжы пісьмы. У іх — падзяка за гасцінны, цёплы прыём, захваленне ўбачаным, туга па Радзіме.

Дзіўная рэч! Хто хоць раз ступіў на зямлю свайго маленства, таго цягне зноў і зноў у родныя мясціны. Колькі раз можна было пачуць ад сямідзесяцігадовага беларуса з Нью-Йорка ці Ванкувера:

— Калі буду здароў, яшчэ хоць разок наведаюся ў сваю старонку!

І ніколі не пачуеш ад земляка:

— Гэта мой апошні візіт на Радзіму, больш не прыеду.

Нават калі хто адчувае сябе кепска, у каго не багата ў кішэні, усё-такі спадзяецца: а мо' гэта не ў апошні раз.

Не, гэта не ў апошні раз. Прыйдзе новая вясна, і мы зноў будзем сустракаць гасцей з-за мяжы, і знаёмых, хто ўжо добра ведае дарогу дадому, і тых, хто ўпершыню ўбачыць новую Беларусь. Да наступнага лета, сябры-суайчыннікі, да новых сардэчных сустрэч пад небам Бацькаўшчыны!

«ДЗВЕ МАЦІ Ё МЯНЕ, А БЕ ДЗВЮХ ЛЮБЛЮ»

Надаўна на Беларусі гасці-па делегация нашых сяброў па зброі — былых славацкіх партызан і ўдзельнікаў руху Супраціўлення, якія ў час вайны мужна змагаліся на нашай зямлі супраць агульнага ворага — фашызму. Іменна тут набывалі яны вопыт партызанскай барацьбы, які потым так плённа выкарысталі ў часе Славацкага нацыянальнага паўстання.

Адзін з членаў делегатыі апублікаваў у брацслаўскай газеце «Праўда» артыкул, які ў скарочаным выглядзе мы прапануем чытачу.

«Сучаснікі і патомкі! Схіліце галовы, тут спяць вечным сном тыя, хто не стаў на калені перад ворагам». Выбітыя на мармуры словы звяртаюцца да кожнага, хто спыніцца каля помніка на ўскраіне Мінска. Сосны і журботныя зэрбы ахінаюць сваім ценем магілы, дзе пахавана восемдзесят тысяч савецкіх салдат, партызан, жыхароў гарадоў і вёсак Беларусі.

І помнік гэты не адзіны ў заколках Мінска. Там, на ўскод ад горада, дзе сёння ўстаюць

новыя гмахі для сотняў тысяч людзей, ёсць яшчэ адзін помнік. Ён стаіць у чыстым полі, дзе некалі быў канцэнтрацыйны лагер.

«Гэтыя помнікі—нібы заклік да свядомасці чалавецтва»,— думаю я, стоячы каля помніка з делегатыяй удзельнікаў руху Супраціўлення. Мы ўшаноўваем памяць тых, што не скілілі галавы. І чым бліжэй знаёмімся мы з гісторыяй барацьбы беларускага народа, тым больш яскрава паўстае перад намі яго бязмежны гераізм...

Беларускі народ мужна ўзняўся на ворага. Кіраўнік делегатыі міністр Францішак Гагара сказаў у гутарцы з былымі сябрамі па зброі:

— Я не ведаю за ўсім сьвецце народа, які так жакліва пакутаваў, але не ведаю і народа, які так гераічна трымаўся...

І, ведаеце, чым ганарышся, калі стаіш сярод гэтых людзей і слухаеш іх гаворку? Ганарышся, калі слухаеш, напрыклад, былога легендарнага камандзіра Івана Дзмітрыевіча Ветраза, яго словы:

— Славакаў у нашых парты-

занскіх атрадах (толькі ў тых, якімі камандаваў генерал Ветраў) было больш за дзвесце пяцьдзесят. Добрыя былі хлопцы, адважныя, а часта іх успамінаю.

І ён вядзе нас у музеі да стэндаў, дзе іх фатаграфіі, імёны, і ўспамінае:

— Ага, вось Руда Заяц. Я перапісваюся з ім. Цяпер ён жыве ў Чэшскіх Будзеевіцах. Помню я і Тэадора Пола, які ваяваў у Гомельскай вобласці.

Так узаемна пераплёўся, знітаваўся лёс гэтых людзей. Славакі і чэхі—у беларускіх лясах, а там, у Нізкіх Татрах, у Вялікай Фатры, у Іназецкіх лясах—савецкія партызаны, камандзіры пабраліся з нашымі людзьмі. Цікава, ці ўспамінаюць сёння ў Новай Легоце Трынчынскай акругі Васіля Сцяпанавіча Харытончыка? Яму некалі дэлі там званне ганаровага грамадзяніна. Арыгінал гэтага памятнага дакумента за подпісам старшыні і сакратара гарадскога нацыянальнага савета захоўваецца ў музеі. Тут жа і дакумент пра ганаровае грама-

дзяства А. М. Грынеўскага ў Фрыштэку.

— Мы ніколі не забудзем пра дні і ночы, праведзеныя разам у выстуджаных зямлянках, дзе вочы раз'ядаў дым, а рукі і ногі калелі ад холаду, у лесе, дзе на кожным кроку падсцярагала смерць. І не забудзем, як мы плакалі—так, мы, мужчыны, плакалі, калі, вяртаючыся з аперацыі, павінны былі капаць магілу для Міколы, Сымона, ці Ёзэфа або Францішка.

Там, глыбока ў лесе, непадалёк ад вёскі Калодніца Уздзенскага раёна, гаспадары падвялі да яшчэ аднаго помніка—з зялёнага каменя. І тут ляжыць некалькі савецкіх, а разам з імі і славацкіх партызан. Іх магілы абсыпаныя кветкамі. І каля гэтай магілы я пачуў прызнанне Караля Тамашчыка, члена делегатыі, пісьменніка, былога беларускага партызана:

— Беларускія лясы блізкія мне. Гэтыя беластвольныя бярозкі і гонкія елачкі пахнуць для мяне гэтак жа, як тады, калі мы тут білі агульнага ворага. Я пражыў тут частку сваёй маладосці. Беларуская зямля, яе людзі ўвайшлі назаўжды ў мае сэрца, і я не магу не сказаць, што я адчуваю сябе напалову славакам, а напалову—беларусам. Нібы ў мяне дзве маці, аднолькава мне дарагія, і я аднолькава іх люблю...

Кароль ГУЛЬМАН.

ЦЁЗКІ КАСМАНАЎТАЎ СЕЛІ ЗА ПАРТУ

Сем год назад фатаграфія трох нованароджаных і іх маці абыйшла многія газеты свету. У Гур'ёў у адрас мужа і жонкі Раўковых—Аляксандры Афанасьеўны і Аляксандра Еўсіцьеўвіча—паляцелі пісьмы з віншаваннямі не толькі з розных куткоў Савецкага Саюза, але і з краін Еўропы, Афрыкі, Аўстраліі. А браты-близняты, зразумела, і не ведалі аб выпадку на іх долю вядомасці. Юрый, Герман і Джон—так назвалі іх бацькі ў гонар першых касманаўтаў: савецкіх Юрыя Гагарына і Германа Цітова і амерыканскага Джона Глена. Людзі розных краін убачылі ў гэтым сімвал мірных імкненняў савецкіх людзей.

І вось прайшло сем год. Хлопчыкі выраслі, прыйшла пара іці ім у школу. Сёлета цёзкі касманаўтаў упершыню селі за парты гарадской сярэдняй школы імя Калініна.

ПИШУТ ЗЕМЛЯКИ

Я прачтаў ужо некаторыя з высланных вамі кніг. Особенно мне понравился двухтомник В. Закруткина «Сотворение мира». Очень интересная и полезная книга. После того, как я прочитал ее, мне стали ясными некоторые вещи, которых я раньше не понимал. Так, например, в 20-е и 30-е годы здесь, в Америке, да и, пожалуй, во всех капиталистических странах, находились люди, которые кричали на каждом шагу, что большевики ограбили Россию. И многие верили этому. Теперь же, прочитав книгу Закруткина, я вспоминаю, что золотые иконы и маши, о которых он пишет, я видел в 1921 году на Арлингтон стрит в Бостоне. За святого

Николая-чудотворца, например, просили 45 долларов, за другие иконы по 250 долларов. Продавал их кто-то из белогвардейцев, которые бежали из России, прихватив многие ценности.

Я часто разговариваю с американскими рабочими. Надо сказать, что американцы не понимают многого из того, что касается Советской страны. Здесь, видимо, сказывается влияние пропаганды и то, что в такой развитой капиталистической стране, как Америка, очень много малограмотных людей. Капиталистам это выгодно—ведь если человек ничего не читает, он мало знает, его легко обмануть. У меня часто спрашивают: «Никита, ты был в России. Скажи, как там живут

люди, есть ли у них торговля? А что они едят? Есть ли частная собственность или же все общее?»

По мере своих возможностей я им объясняю, что советские люди живут материально не хуже американцев, что в Советском Союзе есть все, что необходимо иметь цивилизованной стране, там нет безработицы, нищих, миллиардеров, расизма и голодающих детей. И в этих объяснениях я часто вспоминаю добрым словом вас, дорогие товарищи, так как высланные вами книги мне очень помогают.

С приветом
Ваш Никита Т.
США.

На рэчцы Іпучь.

Фота П. ЗАХАРЭНКИ.

ЧЕРНЫЕ СУМЕРКИ

Василий АРДАМАТСКИЙ

(Окончание. Начало в №№ 34, 36.)

— Если увижу грабей или погромы, буду расстреливать на месте, — сказал Савинков, глядя вперед остановившимися глазами. — Слышите, Балахович?

— Только не ошибитесь, Борис Викторович, — весело отозвался Станислав Балахович и подмигнул своему младшему брату Иосифу. — Ваш-то любимый мужичок сам жратву нам не даст, приходится брать. Вроде бы и грабей получается, но ведь вам, Борис Викторович, тоже яичница потребуется перед сном.

Станислав Балахович уже давно вылезлился от преклонения перед Савинковым и,

несколько его не боясь, поступает так, как его душа просит. Все движение отряда сопровождается грабежами и жестокими расправами.

В общем Савинков понимал, что эти люди потому и пошли за Балаховичами, что надеялись поживиться, — вон какие мешки приторочены к седлу у каждого. И, конечно же, никаких политических идеалов они не исповедовали и не хотели этого. Когда Савинков выступил однажды перед ними с программной политической речью, из толпы раздался только один вопрос:

— Пока мы дойдем до вашей учредилки, жалованье нам будет?

Старший Балахович заорал:

— Мы армия добровольцев, а не наемников! Наше жалованье мы добываем сами, и нечего задавать дурацкие вопросы!

А Савинкову он потом сказал с усмешкой:

— Борис Викторович, не надо им про политику — пусть их головы чистыми останутся...

— Безусловно, воров политика ни к чему, — иронически согласился Савинков.

Балахович посмотрел на него с откровенной насмешкой:

— Между нами, Борис Викторович, только в том и разница — у кого воруем.

Савинков натянул повод, и его кобыла Голубка послушно остановилась.

— Что вы сказали? — спросил он осекшимся от злости голосом.

— А разве неправда? — глаза Балаховича нагло смеялись. — Один берет у попа, другой — у дьякона.

— Кто — один, кто — другой? — совсем уже ненужно потребовал уточнения Савинков.

— То ли он, то ли он, — Балахович ткнул нагайкой на своих бандитов, окончательно выходя из-под удара.

Савинков понимал, конечно, что участие в этом походе — еще одна его катастрофа. И, может быть, самая главная, потому что сейчас он действительно голый король, с которым никто не считается. Он мог по крайней мере делать вид, что какая-то Россия еще с ним, пока все, что было той Россией, было отдалено от него и от всех тайной границы, риском его агентов, ползущих оттуда с донесениями через белорусские болота... А сейчас он сам в России и — голый, го-

лый, голый! Над ним смеется бандит, и он ничего не может ему ответить.

В свое время, когда провалилась к чертям в ад вся его бешеная деятельность по организации помощи Западу белым армиям, он говорил себе: это потерпел поражение не я, а бездарные генералы Деникин и Врангель. Но здесь он не может сказать, что терпит поражение бандит Балахович, ибо возникает вопрос: а вы, Борис Викторович, зачем здесь?..

Он бы уже покинул отряд, он окончательно решил это три дня назад, но вдруг Станислав Балахович сообщил ему новость — в Мозыре они должны встретиться с белорусским правительством.

— Что еще за правительство? — удивился Савинков.

— А черт его знает! — весело воскликнул Балахович. — Гонца прислали — будут ждать нас с вами в Мозыре. А от Пилсудского мы имеем давний приказ — присягнуть на верность первой же местной власти. А мне что, я самому дьяволу могу присягнуть — от этого сапоги жать не станут... — и он рассмеялся, оскалив свои крупные белые зубы.

И Савинков сказал себе, что он остается в отряде, только чтобы выяснить: что это еще за правительство? Может, и в самом деле что-то серьезное?..

Бой за Мозырь начался в сумерках, и не понять было — действительно ли шел бой на самом деле или просто так, на скаку стреляя во все сто-

роны, передовой эскадрон ворвался в город, и тотчас взметнулись над городом несколько пожаров. Когда Савинков и старший Балахович въехали на центральную площадь города, младший Балахович торжественно расправил на балконе здания почты уже были повешены двое, а третьего вешали на фонаре. Иосиф Балахович подскочил к брату на разгоряченном коне:

— Стась! Красных гадов вешаем. Хошь сам побаловаться?

— Успеется, — отмахнулся старший и спросил, где его квартира.

Иосиф показал плетью на здание почты, где качались повешенные, и крикнул:

— Вон там, с украшением. Балахович и Савинков расположились на втором этаже.

Здесь, очевидно, жил заведующий почтой — это была большая, давно и хорошо обжитая квартира. Куда только подевались ее обитатели?

Савинков занял маленькую комнатку рядом с кухней, заперся и, не раздеваясь, повалился на постель. Потом много раз просыпался от лязганого ора, всю ночь играла гармошка, визжали женщины, раздавались выстрелы — братья Балаховичи справляли победу.

Утром Савинкова разбудил стук.

— Приехали какие-то... — хрипло докладывал вестовой Балаховича через дверь. — А сам спит... что сказать?

Савинков встал, побрелся и умылся на кухне и вышел в столовую, где его уже жда-

У СЯМ'І БАТУРАЎ

У той вечар сядзелі мы з Максімам Аляксеевічам у прасторнай гасцінай за вялікім круглым сталом. Яму ўжо за шэсцьдзесят, многае перажыў, аб многім успамінае з болей і горыччю.

— Паехаў я з Селяховічаў, што пад Камянцом,—пачаў ён свой расказ,—восенню дваццаць васьмага года. Памятаю, жаўцелі пузатыя дзічкі ля студні, а над зялёным заімшэлым дахам высока-высока ў небе плылі на поўдзень журавы.

Максім Аляксеевіч змаўкае, папраўляе рукой кароткія валасы акуртанай, з праборам прычоскі. З мінуў у роздуме глядзіць у акно, быццам выглядае тых журавоў і, спахапіўшыся, працягвае:

— То былі цяжкія гады. Не я адзін пакайду родныя мясціны, каб хоць дзе-небудзь знайсці работу для сваіх рук.

— А ведаеце, як мы пры Польшчы жылі?— устаўляе ўвайшоўшая ў пакой жонка Максіма Аляксеевіча Елізавета Кліменцьеўна.— Памятаю, хварэў мой брат Мікалай. Зімой гэта было. Яму маці дала кавалачак чэрствай булкі, а мы, трое малых, сядзелі на ледзь цёплай печы і, глытаючы сліну, марылі аб тым, каб захварэць...

— Падпісаў я кантракт, і паехалі мы ў Францыю, у невялікі гарадок Труа. Там жыло ўжо нямаля нашых беларусаў-перасяленцаў.

Гаспадар расказвае аб сваім нялёгкім дваццацігадовым жыцці на чужыне, перасыпаючы расказ звонкімі французскімі прозвішчамі.

— Працаваў лесарубам на лесанільным заводзе фірмы Каля-Сібуле, а жонка — беларускай на фабрыцы мільнера Паро.

Памятаю, як немцы наляцелі ў саракавым. Пачалі мы ўцякаць, ды яны праз дзень нас ужо абганалі. Зноў дадому вярнуцца давалася. У хлеве схаваў прыёмнік. Прыдзе, бывала, кум Дзямян Сцяпанюк, зямляк з Селяховічаў, ціхенька Маскву паслушаем, людзям потым раскажам, як і што.

А аднойчы прыйшла знаёмая жанчына-францужанка. Гаворыць, што двое з лагера збеглі, прыйшлі да іх. Не то палякі, не то рускія.

Пазнаёмліся — рускія. Пытаюць, як да партызан прабрацца. Дапамаглі мы тады гэтым хлопцам. Сустрэўся я з імі ўжо ў сорок чацвёртым годзе, калі партызанскі атрад уступіў у Труа. Аднаго звалі Грыша Карогін, а другога толькі імя запамніў — Віктар.

Пасля вайны быў сталёром, цесляром, шкляром, быў і мулярам. Работы ніякай не цураўся і сыноў таму ж вучыў. Падрастаць хлопцы пачалі, клопатаў прыбавілася: як вывучыць іх. Сцяпан марыў аб Сарбоне... Але за гады жыцця ў Францыі я зразумеў, што мара гэта рабочаму чалавеку, а тым больш эмігранту, не па кішэні.

А як Расія тады жыла, усё ж уяўленне меў. Заўсёды чытаў «Юманітэ», па-ранейшаму скупаў Маскву. Разумеў, што на Радзіме цяжка пасля вайны. Але гэта не спыніла, калі вырашылі вяртацца дадому. Заплюшчу вочы—бачу, як буслы вясной на старой ліне, што на

канцы сяла, папраўляюць наседжанае гняздо. І так сэрца зашчыміць! Ехаць трэба, кажу жонцы. Больш не вытрымаю на чужыне!

Прыехалі мы ў сорок сёмым. У Брэсце на работу паступіў, у будаўнічы трэст. Адтуль у шэсцьдзесят трэцім годзе на пенсію праводзілі.

— Так, так,—адказвае на маё нямае пытанне Максім Аляксеевіч, — у працоўны стаж для пенсіі залічылі ўсё: і тыя гады, што ў Францыі працаваў. Ды і жонцы таксама. Праз год пасля мяне і яе праводзілі на пенсію рабочыя дыянолага камбіната.

Дзеці? Яны ў вялікую навуку пайшлі. Сцёпа, як прыехалі, у педвучылішча паступіў, а потым у Мінск паехаў, у інстытут замежных моў. Ажыццявіў на Радзіме сваю заповітную мару. Выкладае цяпер у сваім жа інстытуце, на кафедры эксперыментальнай фанетыкі. Ужо дзве кніжкі напісаў...

Максім Аляксеевіч перабірае стос кніг і падае мне адну ў блакітнай вокладцы—дапаможнік па развіццю навывкаў вуснай французскай мовы для студэнтаў вуні, маскоўскае выданне. Цяпер Сцяпан Максімавіч рыхтуецца да абароны кандыдацкай дысертацыі. Гады напружанай творчай працы, доўгія пошукі найлепшай формы выкладання матэрыялу, яго адбор і класіфікацыя, праверка на практыцы—і вось распрацоўка цэлай галіны французскай граматыкі. «Эксперыментальная фанетыка французскай мовы» будзе ў хуткім часе прадстаўлена Сцяпанам Батурам аўтарытэтай камісіі на атрыманне вучонай ступені.

— А наш малодшы, Жора, — працягвае Максім Аляксеевіч,—скончыў Кіеўскі будаўнічы інстытут. Будаваў у Вінніцкай вобласці цукровы завод, потым такі ж у Жабінцы, пад Брэстам. Аспірантуру скончыў. Кандыдат тэхнічных навук. Малайчына!

...Нядаўна я зноў заглянуў да Максіма Аляксеевіча. Зноў прысеў да стала, залюбаваўся пышнымі кронамі дрэў за акном. Гаспадар перахапіў мой позірк.

— Гэту бярозку я пасадзіў, калі ў Брэсце аселі, а яблынькі—не так даўно. Цяпер першыя плады здымаем. А яшчэ з трусамі займаюся. Цікавая справа!

— Днямі прападае ў трусагадоўнай гаспадарцы,—адгукнулася Елізавета Кліменцьеўна, накрываючы на стол.—З дому не выцягнеш. Сцяпан да сябе кліча і Жора. У санаторыі прапанавалі яму адпачыць. Дык дзе там!

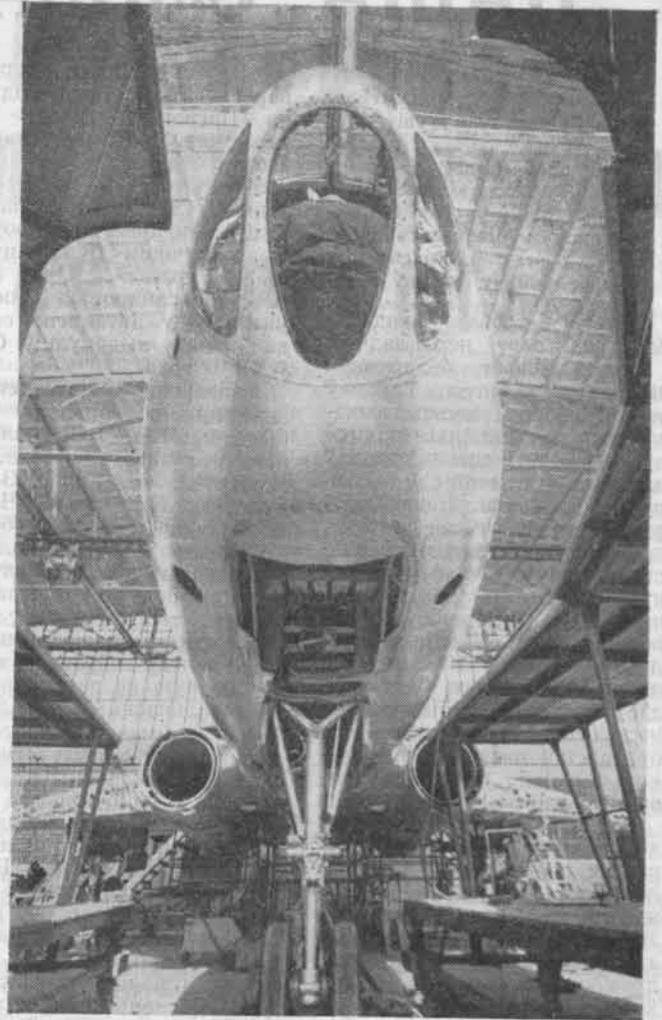
— Не перабольшвай, маці, — усміхаецца Максім Аляксеевіч.—Ездзілі ж у Селяховічы на вяселле.

— Што праўда, то праўда,—гаворыць Елізавета Кліменцьеўна. — Тыздзень гулялі на тым вяселлі. Брат Максіма Аляксеевіча старэйшую дачку Любу замуж выдаваў. Гасцей—чалавек сто з'ехалася. Я і кажу яго жонцы: «Выдаткі ж якія!» А яна смяецца: «У хаце больш засталася, можна гасцей яшчэ на тыдзень клікаць!»

І зноў позна засядзеўся ў гасцінай сям'і Батураў, у гэтых добрых і шчырых людзей.

І. ЗАТУЛЬСКИ.

г. Брэст.

Гэтыя здымкі зроблены ў цэхах Мінскага авіярамонтнага завода. Фота В. ДУБІНКИ і Ю. ІВАНОВА.

ли. Приехавшие сидели рядом на стульях среди разгрома, оставшегося после оргии. Стол был опрокинут, и посуда, разбитая и целая, валялась на полу. Посредине воцелась какая-то лужа, в нее был втоптан цветастый женский платок.

Савинков в одно мгновение увидел все это, но не повел бровью и пригласил приехавших пройти с ним на первый этаж в служебное, как он выразился, помещение. Они уселись там у громадного стола, на котором, наверное, сортировалась почта.

— Кто вы, господа, и что вам угодно? — сухо спросил Савинков, разглядывая приехавших. Все пятеро были, что называется, в летах и имели солидный вид—в крахмальных воротничках, при черных галстуках. И вдруг у Савинкова мелькнула надежда, что это серьезно, что есть все-таки в России какие-то силы, способные взять власть в свои руки...

— С кем имеем честь? — чуть приподнялся один из приехавших.

— Борис Савинков, — отчеканил сухой голос.

Один из приехавших, высокий, костлявый, в длинном черном сюртуке, встал:

— Мы счастливы приветствовать на нашей белорусской земле столь знаменитого политика... Разрешите представиться, — чопорно поклонился он. — Мы министры воссоздаваемого белорусского правительства. Моя фамилия Адамович — я заместитель премьера и министр внутренних дел, это Прокопченко

(поклонился лысый и сутулый человек, сидевший напротив Савинкова), он министр финансов и земледелия, а это Рымарев...

— Кем это правительство сформировано? — сухо спросил Савинков и добавил: — Это обстоятельство, как вы понимаете, определяет все. Вы садитесь, пожалуйста...

Зам. премьера Адамович сел и стал отвечать Савинкову, почему-то не поднимая на него глаз.

— Что касается меня, то я входил в состав правительства, которое создавалось еще во время польского наступления. Теперь мои коллеги... подобраны мною.

— Ваша партийная принадлежность? — поинтересовался Савинков.

— Конституционный демократ, — как-то неуверенно произнес Адамович. — А мои коллеги—скорей всего земцы.

— А кто же у вас премьер? — спросил Савинков.

— Вакансия, — чуть заметно улыбнулся вице-премьер.

— Программа у вас есть? — спросил Савинков, еле сдерживая закипающий в нем гнев.

— Программа? — несколько удивленно переспросил Адамович. — Тут же все ясно: перебить коммунистов, а там видно будет. — Он сказал это с такой святой убежденностью, что впору было рассмеяться.

В эту минуту в зал вошел старший Балахович. Вид его был страшен: лицо серое, открытое сивой щетиной, оп-

лывшие глаза, сбившиеся колтуном волосы.

— Почему сепаратничае-те? — спросил он у Савинкова, садясь рядом с ним. — Ну? Кто у вас тут главный? — обратился он к министрам.

Снова встал длинный Адамович.

— Разрешите представиться: Адамович — заместитель премьера и министр внутренних дел.

— Ишь ты, шишка... — Балахович снизу вверх с любопытством смотрел на Адамовича. — Ну, ладно... Чего господа хотят, кроме власти?

— Хотели бы располагать средствами, — осторожно ответил вице-премьер, продолжая стоять.

— Средства будут. Еще что?

— Хотелось бы знать, когда вы освободите Минск? Имеется ли смысл объявлять временную столицу?

— Военными тайнами не торгую, — с угрозой ответил Балахович.

— Зачем нам ваши тайны, господин генерал, — укоризненно сказал Адамович. — А вот вы сами нам нужны.

— Глядите-ка, понадобился, — Балахович подмигнул Савинкову. — Ну-ну?!

— Мы хотели бы видеть вас своим белорусским президентом.

— Президентом? — недоверчиво переспросил Балахович и вполне серьезно сказал: — Ну что ж, если есть такое желание, отчего же, можно, за мною не станете.

— А почему и нет?! — запальчиво воскликнул Адамович. — Кто землю освободил

от супостатов, тому и власть на той земле. — Он посмотрел на Савинкова и добавил: — А Бориса Владимировича...

— Викторoviча, — поправил его Балахович.

— О, пардон! А Бориса Викторoviча сама судьба нарекла нашим премьером.

— О лучшем кандидате нельзя и мечтать, — поддержал Балахович...

Савинков смотрел на все это, и ему не хотелось верить своим глазам. Он уже понимал, что перед ним базарные политики, решившие, пользуясь всеобщей неразберихой, захватить власть над миллионами людей.

— Минуточку, господа... — начал Савинков негромким голосом. — Я хочу вам сказать, что подобным образом правительства не создаются. Во всяком случае я в этом вашем несерьезном предприятии не участвую. Думаю, что и господин Балахович займет такую же позицию.

— Господа, я бы предложил не устраивать спора, — поморщился Балахович. — Собралось люди, которые хотят добра своей Белоруссии, они того хотят, Борис Викторoviч, и мы с вами того ж хотим. Зачем же сразу свару устраивать? Давайте-ка лучше пойдём к столу, поспедаем, выпьем за знакомство—гляднись, и без спора обойдемся. Пошли, господа...

Все двинулись к дверям. Когда Балахович пропустил вперед всех министров, Савинков задержал его и сказал: — Если вы посмеете лезть в президенты, завтра же Пил-

судский вышвырнет вас на свалку. Я вам это гарантирую...

Балахович взметнул острый взгляд на Савинкова, несколько секунд смотрел пристально на него, потом тихо ответил:

— Я не такой дурак, чтобы самому лезть в петлю, не беспокойтесь. Президента пусть поищут в других местах...

Савинков принял бесповоротное решение—сегодня же вернуться в Польшу.

— Считаете нужным — уезжайте. Я вам не начальник.

Однако выехать в этот день Савинков не смог. Вскоре после полудня балаховцы вынуждены были вступить в бой с частью Красной Армии, прибывшей в Мозырь из Гомеля. Бой завязался на восточной окраине города, и до вечера нельзя было понять, выдержат ли балаховцы натиск красных. Уезжать в этой обстановке Савинков считал неприличным. Поздно вечером стало известно, что к Мозырю движется еще одна красноармейская часть, и тогда Балахович принял решение временно выйти из города...

...Савинков один верхом ехал в сторону Бреста, к границе. Густели черные сумерки. Усталая его кобылица Голубка предпочитала передвигаться мерным шагом, так же мерно качая своего седока. Никто Савинкова в пути не останавливал, никто ни о чем его не спрашивал, и никто его не боялся...

«Литературная газета».

НАША СЛОВА НА БАЛКАНАХ

НОВЫЯ ВЕРШЫ

Вы маю гордасць сёння
аразмеіце:
Я на братэрску ступіў
зямлю,
Пераадолеў безліч
кіламетраў—
А нібы трапіў у сваю сям'ю.
Я ў слаўны Мінск, у горад
долі светлай,
Прынёс пашану і любоў сваю.

Гэтымі словамі вядомы балгарскі паэт, перакладчык і прапагандыст беларускай літаратуры Ангел Тодараў вельмі добра і шчыра выказаў тую пачуццё, якія на працягу многіх дзесяцігоддзяў яднаюць пісьменнікаў Беларусі і Балгарыі. Наша беларускае паэтычнае слова прыйшло ў братнюю славянскую краіну ў самым пачатку стагоддзя — на сведчанню Ангела Тодарава, зборнік вершаў Яны Купалы «Гусяляр» «яшчэ ў 1910 годзе пранікае ў Балгарыю ў асяроддзе дэмакратычна настроенай інтэлігенцыі» і выклікае там бунтарскія настроі ўзімацца «на барацьбу супраць рабства і прыгнёту».

Яшчэ больш моцную выбуховую сілу неслі творы савецкіх паэтаў, якія паказвалі братам-балгарам новае жыццё на Беларусі пасля Кастрычніка. У 20—30-ыя гады балгарскі прагрэсіўны друк, уславімі спосабамі абходзіліся рагаткі цензуры, устаноўленай рэакцыйным буржуазным урадам, раз-раз публікуе творы беларускіх пісьменнікаў, расказвае аб дасягненнях нашай культуры за часы Савецкай улады. Газета «Штит», якая ў 1933 годзе артыкулам Людміла Стаянава патрабавала: «Дайце доступ савецкай кні-

зе!», у маі 1934 года друкуе верш Андрэя Александровіча «Пагранічная вясна» і літаратурны партрэт нашага паэта, дзе зазначае, што Александровіч — «паэт свабоднай Савецкай Беларусі, адзін з лепшых песняроў сацыялістычнага будаўніцтва ў сваёй краіне». Гэты верш А. Александровіча потым увайшоў у анталогію савецкай паэзіі, выданую ў Сафіі ў 1940 годзе.

Балгарская грамадскасць знаёміцца з творчасцю такіх выдатных майстроў беларускага мастацкага слова, як Я. Купала, Я. Колас, З. Бядуля, Ц. Гартны, М. Чарот, А. Дудар, Ул. Дубоўка, К. Крапіва і інш. Купалу газеты называюць «бліскучым знаўцам беларускай мовы і вуснай творчасці», у яго творчасці адзначаюць «народны характар вобразаў і мовы, выключную яе даступнасць і музыкальнасць». Купала і Колас займаюць дастойнае месца на старонках «Балгарскай энцыклапедыі», якая выйшла ў 1936 годзе.

І ўсё гэта, як правіла, на суперак афіцыйнай палітыцы буржуазнага ўрада Балгарыі, які баяўся слова з Краіны Саветаў, забараняў і праследваў яго. Не так даўно ў Сафіі апублікаваны дакументы з паліцэйскіх архіваў аб канфіскацыі савецкіх кніг у балгарскіх чытачоў. Сярод «небяспечных аўтараў» мы бачым Купалу і Коласа. Так, цыркулярам № 500 ад 14 чэрвеня 1939 года абласны паліцэйскі начальнік Сафіі загадваў «канфіскаваць кнігі, якія ўвезены і пашыраюцца ў краіне: «Пра Карла Маркса і Фрыдрых Энгель-

са» Ул. І. Леніна, «Выбраныя творы» Якуба Коласа, «Спадчына Пушкіна і камунізм» В. Кіроўца і інш.». У сакавіку 1940 года было загадана канфіскаваць творы А. Талстога і Я. Купалы, «якія пашыраюцца ў нас». Небяспечным мерапрыемствам лічыла паліцыя і дэманстрацыю ў Сафіі беларускага фільма «Маё каханне».

Але беларускае слова ўсё ж знаходзіла шлях да простага балгарскага чалавека, і велізарную ролю ў гэтым адыгрывала нястомная праца балгарскіх камуністаў. У гады вайны балгарскія партыёты вучыліся вайсковому майстэрству па савецкіх кнігах, пераймалі вопыт беларускіх партызан. У красавіку 1942 года ЦК Балгарскай Камуністычнай партыі зацвердзіў і разаслаў па атрадах «Баявую інструкцыю партызанам», у якой абагульняўся вопыт народных месціцаў Беларусі і Украіны.

Пасля вайны вызваленая ад фашыстаў Балгарыя стала ў шэрагі будаўнікоў сацыялізма. І нашы літаратуры парадніліся на век у адзінай сям'і братніх літаратур сацыялістычнага лагера. На Беларусі стараннямі такіх вядомых паэтаў і перакладчыкаў, як Ніл Плевіч, Міхась Калачынскі, Генадзь Бураўкін, Анатоль Вярцінскі, Ванкарэм Нікіфаровіч, балгарская літаратура стала блізкай дзесяткам тысяч чытачоў. А ў Балгарыі выданні нашых паэтаў і пражаніц складоў даволі ладную бібліятэку, у якую ўвайшлі творы Яны Купалы, Якуба Коласа, Аркадзя Куляшова,

Петруся Броўкі, Максіма Танка, Пімена Панчанкі, Ніла Плевіча, Яны Брыля, Івана Шамякіна, Васіля Быкава, Андрэя Макаёнка і інш. І творы гэтыя прыняты балгарскім чытачом, як свае, — у той час, як мы лічым сваімі паэзію і прозу балгар. У прадмове да кнігі «Свая зямля», выданай у Мінску, не аўтар Стаян Даскалаў піша: «Беларусь не толькі абудзіла ў маёй душы пачуццё захаплення — я палюбіў яе ўсім сэрцам... Таму я і звярнуўся з гэтымі радкамі да вас, беларускія сябры, і я буду рад, калі вы прымеце маю кнігу, як сваю».

А пра нашага Купалу Ангел Тодараў сказаў, што «ён увайшоў, як блізі, як свой, у свядомасць балгарскага народа, звязанага братняй дружбай з народам Савецкай Беларусі». І Колас наш гэтак жа свой у Балгарыі. Нікола Фурнаджыев засведчыў гэта, будучы ў гасцях на Беларусі: «У нас у Балгарыі імя Якуба Коласа асабліва папулярнае. Якуб Колас — прыклад таго, як пісьменнік павінен служыць свайму народу і свайму часу. Яго творчасць — доказ таго, што толькі паэзія, якая ідзе ад жыцця народа, кожны радок якой прасякнуты ідэямі прагрэсу, можа быць здабыткам чалавецтва і будзе жыць у стагоддзях».

Сёння, калі Балгарыя святкуе дваццаціпяцігоддзе свайго вызвалення, мы падзяляем з ёй радасць перамогі і дасягненняў, і на нашай зямлі шырока гучыць слова братніх балгарскіх пісьменнікаў.

А. МАЖЭКА.

Валерый ШЫХАНЦОУ нарадзіўся і вырас на Гомельшчыне. Зараз ён студэнт трэцяга курса факультэта журналістыкі БДУ імя Ул. І. Леніна. Яму 22 гады. Друкаваўся ў газетам «Чырвоная змена», «Дняпровец», «Железнодорожник Белоруссии».

ПАЛЕССЕ

Зноў, як мора, разлівы палёў,
То Палессе мае, то Палессе...
І скрыпучы паклон журавоў
Незабыўнай з дзяцінства
песняй.

Выйдзі ўранні—гудуць
трактары,
Кожны справай сваёю заняты.
І бягуць ад зары да зары
Ручайкі залацістых зярнят.
А пад вечар збяруцца дзяды
І гамонаць аб нечым

павольна.
І я зноў разумею тады,
Што вяртання закон —
няўмоўны...

І як мора, разлівы палёў,
То Палессе мае, то Палессе...
І скрыпучы паклон журавоў
Незабыўнай з дзяцінства
песняй.

МАЦІ

Ніколі мне не паўтарыцца
У тых вачах маўклівых зноў...
Ідуць з Палесса навалыніцы,
Як подых родных рэк,

дуброў.
Ідуць бяссоннай вясновай
І стынучы горам у акне.
І словы, матчыныя словы,
Перапаўняюць зноў мяне.
Яны праз віхар

вандраванняў
Ляцяць, нібыта журавы.
І паўстаюць, як рыштванні,
Вакol ссівай галавы.
І боль нязбыўшайся

сустрэчы
У сэрца б'ецца халадком.
І цяжкім грузам мне на

плечы
Кладзецца Моцартавы грэм.
А мне ужо не паўтарыцца
У тых вачах маўклівых

зноў...
Ідуць з Палесса навалыніцы,
Як подых родных рэк,
дуброў.

Валерый ШЫХАНЦОУ.

СВОЙ ГОЛАС, СВОЙ СТЫЛЬ

Валянціну ЦІХАНОВІЧУ — 60 ГАДОУ

У 1934 годзе наведвальнікі выстаўкі кніжнай графікі ў Мінску ўбачылі новае прозвішча — Валянцін Ціхановіч. Ілюстраваць кнігі мастак пачаў яшчэ на другім курсе Віцебскага мастацкага тэхнікума каля чатырох дзесяцігоддзяў назад.

За дзесяцігоддзі напружанай працы створана нямала — і ў кніжнай графіцы, і ў сатырычнай. Былі на першых часах нават жывапісныя працы, якія таксама карысталіся поспехам. Так, напрыклад, на выстаўцы выяўленчага мастацтва Беларускай ССР на Дзядзе беларускага мастацтва ў Маскве ў 1940 годзе В. Ціхановіч быў прадстаўлены не толькі кніжнай ілюстрацыяй («Белалоб» А. Чэхава), але і жывапісным пейзажам «Домік над ракой», які набыла Дзяржаўная карцінная галерэя БССР.

Валянцін Мікалаевіч кажа, што яго падштурхнула ў дзяцінстве да фарбаў матушка-прырода. Ён ведае жыццё роднай прыроды да драбніц, умею аналізаваць яе, выдзяляць самае істотнае. І калі мы прыгадаем, напрыклад, малюнкi да чэхаўскага «Белалобга», да някрасаўскага «Генерала Таптыгіна», да бядулеўскага «Мурашкі-Палашкі», да народных казак, дык пераканамся, што, «ачалавечваючы» звыроў, птушак і іншых персанажаў, мастак не адступае ад іх чыста прыроднай сутнасці.

А калі б сабраць шматлікія яго сатырычныя малюнкi на міжнародныя і ўнутраныя тэмы, яны склалі б не адну цікавую, змястоўную экспазіцыю. Лепшыя з сатырычных малюнкаў мастака ўваходзілі ў калектыўныя выстаўкі работ нашых мастакоў-сатырыкаў, а таксама ў індывідуальныя, аўтарскія. У 1944 годзе В. Ціхановіч працаваў у «Вокнах БЕЛТА». З самага заснавання «Вожыка» ў часопісе друкуюцца дасціпныя, вострыя карыкатуры мастака. А яшчэ грамадская работа — сатырычныя лісты і сяброўскія шаржы, якія ствараюцца ў часе розных канферэнцый, сходаў і г. д. Сатыра В. Ціхановіча папулярная. Яго работы змяшчаюць, апрача «Вожыка», «Крокодил», «Огонек», «Веселье картинкі», «Перець», сатырычныя часопісы Польшчы, Балгарыі, Румыніі...

Творча неспакойны чалавек, ён працуе і як літаратар. Чытачам палюбіліся яго кніжкі «Са стрэльбай і удай», «Вузлякi на памяць», апавяданні і эсэ ў беларускай перыёдыцы.

Мастак многа, напружана працуе і ў апошні час. Нядаўна чытачы атрымалі аформлены ім кніжкі Астапа Вішня «Усмешкі» і Я. Зазека «Сонечны ален». Задумана вялікая серыя графічных лістоў аб плане ГОЭЛРО ў дзеянні — своеасаблівае графічнае апавяданне аб беларускіх гідрэлектрастанцыях.

У майстэрні мастака я пачаў шматлікія эскізы ілюстрацый да сусветна вядомых народных казак «Рэпка» і «Гусі-лебедзі». Гэта будучы каларыровы літаграфіі. Для дзяцей мастак стварае серыю лістоў на тэмы славутых казак. Два з іх робіць В. Ціхановіч. Усю разнастайнасць вобразнага ладу казкі трэба перадаць у адным лісце. Гэта нялёгка. Таму і мноства эскізаў. Але такая ўжо завязанка ў Валянціна Ціхановіча. Які б малюнак ні ствараўся — да кожнага літаральна горы эскізаў.

І яшчэ — планы літаратурныя. Сабралася каля двух дзесяцікаў неапублікаваных апавяданняў. Аўтар мае намер стварыць новую кніжку. І яшчэ — кніжку пра рыбалку. Тут будучы апавяданні, замалёўкі, а да іх — як каментарый — навуковыя звесткі для аматараў рыбнай лоўлі.

У выяўленчым мастацтве ён раўняецца на Елісеева, Кукрынік-Саў. У літаратуры — на Прышвіна, Біянікі, Сокалава-Мікітава. І, мабыць, таму, што творча слаборнічае з такімі талентамі, — ён мае свой непаўторны стыль, почырк, свой голас.

Ул. БОЙКА.

Гэтых юнакоў і дзяўчат добра ведаюць жыхары Оршы. Яны — удзельнікі самадзейнасці палаца культуры льнокамбіната.

Фота К. ЯКУБОВІЧА.

ТЭАТРАЛЬНЫ СЕЗОН ПАЧАЎСЯ РЭДКАЯ КНИГА

НА КАНЦЭРТНАЙ
ЭСТРАДЗЕ

Пяцідзесяты тэатральны сезон у Беларусі адкрыў старэйшы тэатральны калектыў рэспублікі — Беларускі дзяржаўны акадэмічны тэатр імя Яны Купалы.

Тэатральны сезон пачынаецца і 13 іншых тэатраў рэспублікі. У іх планах — прэм'еры спектакляў «Заранка» Я. Цікоцкага, «Андрэй Касцюня» М. Аладава, «Мой сын Валодзя» Ю. Якаўлева, «Юнацтва рыцара» В. Зуба і іншых. Новы сезон аб'яўлены аглядам дасягненняў усяго нацыянальнага тэатральнага мастацтва.

У бібліятэку імя Якуба Коласа Акадэміі навук БССР нядаўна паступіла каштоўная кніга твораў выдатнага польскага кампазітара Станіслава Манюшкі. Кніга «Лірыкі сельскі» выдана ў мінулым стагоддзі і ўключае чатыры песні кампазітара, напісаныя на словы паэта Сыракомлі. На экзэмпляры гэтай рэдкай кнігі ёсць аўтаграфы бліжэйшых сяброў Станіслава Манюшкі.

З вялікім поспехам прайшлі на Усесаюзнай выстаўцы дасягненняў народнай гаспадаркі выступленні самадзейнага ансамбля песні і танца «Лідчанка» (мастацкі кіраўнік В. Аламах). Юныя артысты з горада Ліды паказалі высокае майстэрства ў выкананні нацыянальных песень і танцаў Беларусі і народаў Савецкага Саюза. Іх мастацтвам любаваліся не толькі наведвальнікі і госці выстаўкі, але мільёны тэлегледачоў.

Дырэкцыя ВДНГ узагародзіла ансамбль з Ліды дыпломам.

«...ВСЕ ПРИЗНАЮТ В НЕМ ЧЕЛОВЕКА ОГРОМНОГО УМА, КОЛОССАЛЬНОЙ ЭНЕРГИИ И ВЕЛИЧАЙШЕЙ ДУШЕВНОЙ КРАСОТЫ»

РЕЧЬ, ПРОИЗНЕСЕННАЯ НА ОБЩЕМ СОБРАНИИ СОТРУДНИКОВ,
БОЛЬНЫХ И ПОСЕТИТЕЛЕЙ ГОРОДСКОЙ ГЛАЗНОЙ БОЛЬНИЦЫ
ИМЕНИ ГЕЛЬМГОЛЬЦА

Академик М. АВЕРБАХ

Дорогие товарищи! Наш местный комитет обратился ко мне с просьбой поделиться сегодня с вами моими личными впечатлениями и воспоминаниями о Владимире Ильиче, с которым я в качестве врача встречался несколько раз. Делаю это с особенным удовольствием. Мне чрезвычайно приятно лишний раз побеседовать об этом замечательном человеке. С другой стороны, я знаю, что то, что я могу сообщить вам, вы нигде не слышали и не можете знать. Вы везде слышали, а некоторые из вас, может быть, имеют и личное представление о Владимире Ильиче как о герое, борце, вожде пролетарских масс, как о носителе и воплощении великой идеи борьбы труда с капиталом. Ничего подобного вы от меня не услышите. Я буду рассказывать вам о том, каким Владимир Ильич был у себя дома, каким бывает человек, когда охвачен недугом, который, увы, сильнее всякой идеи, сильнее всякой логики вещей, этот человек силой вещей должен оторваться от мировой идеи, чтобы дать место мысли о своем физическом существовании. Вы можете мне сказать: «Зачем нам это знать? Какое нам дело до частной жизни человека, общественная деятельность которого должна оставить вечные следы в жизни народов всего мира?» До известной степени вы правы. Жизненный опыт и изучение биографий великих людей учат, что личной жизнью их большей частью не следовало бы интересоваться. Не часто встречаются люди, которые везде были бы одинаковы — и на трибуне и у себя дома, у которых общественная и личная жизнь составляла бы одно целое... В громадном большинстве случаев личная жизнь даже замечательных людей оказывается крайне неинтересной или стоит в полном противоречии с той общественной ролью, какую играет этот человек. Поэтому широкой публике, особенно людям узким, мецански настроенным, не умеющим отделять идеи от человека, не умеющим прощать крупным людям обыкновенных общечеловеческих слабостей, действительно не следует интересоваться частной жизнью людей, играющих общественную роль. Но в данном случае, по отношению к Владимиру Ильичу, я смею и, повторяю, с удовольствием стану рассказывать вам о его частной жизни. Я совершенно спокоен, что то, что вы услышите от меня, не только не умалит в ваших глазах его величия, а, наоборот, еще больше возвысит его в вашем представлении, добавит еще несколько выразительных, красивых черточек в том величественном, прелестном образе, который уже создан в ваших душах.

Итак, в первый раз я встретился с Владимиром Ильичем 1 апреля 1922 года. Это было еще в первом периоде его роковой болезни, когда он еще работал, выступал, но жаловался на головные боли, плохой сон, бы-

струю утомляемость и невозможность работать так, как хочется, и столько, сколько нужно. А сколько нужно работать, по представлению Владимира Ильича, об этом вы, вероятно, и представления не имеете. Это был не 6-часовой день интеллигентного работника и не 8-часовой день рабочего физического труда. Нет, в такие тяжелые эпохи, какие переживаем мы теперь, Владимир Ильич представлял себе только такую работу, чтобы засыпать и просыпаться на работе. Впрочем, такие требования он предъявлял только к себе, другим же рекомендовал больше отдыхать и беречь свое здоровье.

В этот, как и в другие разы, я пригласился для исследования глаз Владимира Ильича не по его личной инициативе (своими глазами он был вполне доволен), а по указаниям лечивших его врачей, которые ожидали от моего исследования одного из двух результатов: либо в глазах случайно окажутся изменения, которые могут давать какой-нибудь повод для головных болей, либо глаза, являющиеся, так сказать, окошечком, через которое до известной степени можно заглянуть в мозг, дадут какой-нибудь ключ для объяснения мозгового процесса, бывшего вначале у Владимира Ильича еще совершенно таинственным.

В установленный по взаимному соглашению час меня проводили в квартиру Ленина, где в первой комнате меня встретили два его беззаветно преданных друга и телохранителя, жившие только им и его идеями и не покидавшие его ни на одну минуту, вплоть до опускания гроба в могилу, — это его жена Надежда Константиновна Ульянова и младшая сестра Мария Ильинична Ульянова. Владимир Ильич в это время уже занимал скромную квартиру в бывшем здании судебных установлений. Я говорю «уже занимал» потому, что, говорят, эта скромная квартира была тем наилучшим, что он взял себе после жизни в самых примитивных условиях в различных не приспособленных для жилья комнатах... Он удовлетворился квартирой, в которой было ровно столько комнат, сколько нужно было только для жилья ему и ближайшим членам его семьи, которые тоже несут большую ответственную общественную работу; что же касается обстановки этой квартиры, то стояло только открыть дверь, чтобы сразу почувствовать себя в жилище нетребовательного, но истинно культурного человека, — все просто, чисто, опрятно, все на месте, без пылесоса, без шика, никаких предметов роскоши, никаких вещей неизвестного назначения, но зато есть все, что нужно много работающей семье, живущей исключительно интеллектуальными интересами. И эта простота, скромность и рациональность обстановки не производили впечатления чего-то искусственного, надуманного, умышленно сделанного на показ для примера другим. Совсем нет. Выросший в небогатой семье, где

пропитание добывалось только личным трудом, променяв затем карьеру, быть может, выдающегося ученого или профессора на деятельность подпольного организатора нового мира, вынужденного почти всю жизнь проводить в нужде и лишениях, Владимир Ильич научился ценить простоту и скромность жизни, слился с ними душой... Одним словом, это не было умышленное воздержание от излишества, а естественное отсутствие потребности в том, без чего можно обойтись.

Не успел я поздороваться с радушными, предупредительными хозяйками, как из соседней комнаты вышел Владимир Ильич. Я видел его в первый раз. По виду это был человек средних лет, среднего роста, крепкого телосложения, с энергичным лицом, подвижными и вместе с тем сосредоточенными глазами. Глаза определенно светились умом и скрытой глубиной внутренней силой. Хотя я по роду своей профессии привык присматриваться к глазам и интересоваться их выражением, я все же не считая себя физиономистом и не придаю никакого значения физиономике... После самой короткой беседы чувствовалось, что имеешь дело с человеком выдающегося, оригинального ума и сильной скрытой воли. Мало того, чувствовалось, что этот заостренный ум каким-то незримым оком видит тебя насквозь и читает твои мысли. Об уме Ленина говорили все, приходившие с ним в соприкосновение. Такое же мнение составил о нем профессор Ферстер, имевший возможность хорошо присмотреться за тот долгий период, который он провел у Владимира Ильича... И действительно, недаром ближайшие друзья и сподвижники Владимира Ильича смотрели на него чуть ли не как на прозорливца. Но об уме Ленина мало было сказать, что он был велик. В складе его ума, как и в выражении глаз, улавливалось еще нечто другое, что, пожалуй, я называл бы лукавством, хитростью. В разговоре вы чувствовали, что этот человек хочет и в конце концов, вероятно, заставит вас высказаться, но сам не скажет ни одного лишнего слова. По крайней мере я, как врач, при наших встречах ясно чувствовал, что ему хочется выведать у меня то, чего, по его мнению, ему не договорили другие врачи, но выведать так, чтобы я и не подозревал такого желания.

К характеристике Владимира Ильича добавлю еще одну чрезвычайно красивую черту. Врачу трудно обойтись без разных мелких житейских вопросов чисто личного характера. И вот этот человек огромного, живого ума при таких вопросах обнаруживал какую-то чисто детскую наивность, страшную застенчивость и своеобразную неориентированность. Но это не была наивность и растерянность старого немецкого ученого, который витал в эмпириях и не понимал того, что совершается у него под носом. Ничего подобного у Ленина не было. Это было глубоко философское пренебрежение, невнимание серьезного человека к мелочам жизни и своему физическому

«я», и именно только своему личному. Стоило Владимиру Ильичу узнать о каких-нибудь затруднениях у своих близких или товарищей и друзей, как являлась необычайная энергия, внимание, заботливость, большой житейский опыт и, что называется, умение чужую беду руками развести.

Вот каким был в моих глазах Владимир Ильич. Но этот набросок его личности в домашней жизни будет неполон, если я не скажу вам еще несколько слов о манере обращаться с людьми, попавшими случайно в его жилище. Я познакомился с Владимиром Ильичем тогда, когда уже четыре года Коммунистическая партия руководила судьбами самой большой в мире страны... Но ко мне вышел из соседней комнаты не глава правительства, пишущий законы 130-миллионному населению и заставляющий прислушиваться к своему голосу, кого с восторгом и упованием, кого с негодованием, но во всяком случае весь мир! Нет, передо мной стоял простой, скромно одетый человек, с приветливой, лишенной всякого высокомерия улыбкой на лице, с простой, живой, полной юмора речью, с несколько резкой манерой говорить, с очень легкой, приятной картавостью, с обращением, в котором сквозил только радужный, гостеприимный хозяин, желающий, чтобы гостю не было с ним скучно. Скоро я почувствовал себя совершенно свободным, непринужденным и если немножко все же жутко, то лишь постольку, поскольку всегда ощущается некоторое стеснение, когда чувствуешь явное умственное превосходство своего собеседника. Радужию и любезности не было конца. Когда мы прощались, он не упустил случая соблюсти все галантности, которые даже самый претенциозный гость охотно простил бы всякому хозяину, определенно больному и независимому от его общественно-го положения. Несмотря на всем вам хорошо известное мое упрямство и настойчивость, я не в состоянии был преодолеть желание хозяина подать мне пальто и проводить меня до самого крайнего пункта длиннейшего коридора.

Теперь перехожу к результатам моего исследования глаз Владимира Ильича. Тех изменений, которых ждали от меня невропатологи, в глазах Ленина не оказалось. С точки зрения неврологии глаза были совершенно нормальны и как не давали никакого ключа для разгадки мозгового процесса, так и сами не служили основанием для головных болей и других нервных расстройств. С чисто же окулистической стороны глаза представляли кое-какие явления, оказавшиеся для Владимира Ильича сюрпризом и доставившие ему, как человеку непосвященному, немало удовольствия. Дело в том, что, когда он был еще ребенком, его возили к одному из лучших русских окулистов, гремевшему тогда на все Поволжье, — казанскому профессору Адамыку (старшему). Не имея, очевидно, возможности точно исследовать мальчика и видя объективно на дне его левого глаза кое-какие изменения, главным образом врожденно-

го характера (врожденная щель зрительного нерва и задний конус), проф. Адамык принял этот глаз за плохо видящий от рождения (так называемая врожденная амблиопия). Действительно, этот глаз очень плохо видел вдаль. Матери ребенка было сказано, что левый глаз никуда не годится от рождения и помочь такому горю нельзя. Таким образом, Владимир Ильич прожил всю жизнь с мыслью, что он левым глазом ничего не видит и существует только одним правым. Только в самые последние годы он замечал маленькую странность, что все его сверстники стали отдавать книжку при чтении, а он, напротив, стал держать книгу ближе обыкновенного, что многие сверстники стали читать в очках, а он в них совершенно не нуждался. Мало интересуясь своим здоровьем вообще, Владимир Ильич не задумывался и над этим фактом и не искал случая его объяснить. Да и в самом деле, зачем серьезно занятому человеку нужно было это проверять, если зрения хватало на все надобности — и на охоту пойти можно, и читать можно сколько угодно. Каково же было его удивление, когда при моем исследовании оказалось, что левый, похороненный глаз просто близорук (в 4—4,5 диоптрии) и на расстоянии 20—25 см прекрасно видит. Этим глазом Ленин и читал, а правый глаз, хорошо видящий вдаль, оказался ко времени моего исследования уже страдающим старческим зрением и на близком расстоянии ничего не видел. Но стоило к этому глазу приставить соответствующее стекло, какое надевают все хорошо видящие пожилые люди, и глаз этот прекрасно читал. Этот двойной сюрприз очень заинтриговал и развеселил Владимира Ильича, но внимание к своей персоне он проявлял так мало, что к следующему нашему свиданию уже позабыл о тех «фокусах», которые я продевывал с его глазами.

Наше прощание было также очень характерно для Владимира Ильича. Как-то неумело, непривычно и конфузливо стал он мне совать гонорар в руку. Когда я отказался, он стал убеждать меня, что я не обязан никому оказывать частных услуг вне больницы и при нынешних тяжелых условиях жизни не имею права делать это бесплатно ни для кого. Увидев же мою совершенно непреклонную волю, он как-то совсем растерялся, точно незаслуженно обидел меня. Впоследствии я узнал, что мой категорический отказ от гонорара долго не давал ему покоя и он неоднократно интересовался тем, чтобы обо мне позаботились, если я в чем-нибудь нуждаюсь. Не могу не подчеркнуть этого исключительно деликатного и корректного отношения к людям, которые, по его мнению, потратили сколько-нибудь труда или времени на него лично. Я видел в своей жизни немало больных, которые занимали значительно менее ответственное общественное положение, которым я приносил действительно реальную пользу, возвращая им утраченное зрение и работоспособность, которые были менее захвачены общим убийственным недугом и которые считали ниже своего достоинства входить в оценку услуги врача.

(Окончание следует.)

АЎТАР НЕЎМІРУЧАЙ «ЭНЕІДЫ»

Споўнілася 200 год з дня нараджэння выдатнага украінскага пісьменніка, аўтара неўміручай «Энеіды», чароўнай «Наталкі Палтаўкі» і шэрага іншых твораў Івана Катлярэўскага. З яго імем непарыўна звязаны пачатак новай украінскай літаратуры. Як пісаў Ул. Караленка, І. Катлярэўскі «першым стаў пісаць на мове, на якой гаварыла насельніцтва цэлага краю, але ў якой не было пісьменнасці. Ён зрабіў гэту мяккую, выразную, моцную, багатую мову літаратурнай, і украінская мова, якую лічылі толькі мясцовым дыялектам, з яго лёгкай рукі загучала так моцна, што гукі яе разнесліся па ўсёй Расіі».

Іван Катлярэўскі нарадзіўся 9 верасня 1779 года ў сям'і дробнага палтаўскага двараніна. Вучыўся ён у Палтаўскай духоўнай семінарыі, але царкоўная кар'ера не вабіла жыццярэадаснага юнака — Катлярэўскі пакідае семінарыю і працуе дробным чыноўнікам, хатнім настаўнікам у панскіх маёнтках. Значны час ён быў на вайскавай службе і нават удзельнічаў у руска-турэцкай вайне. Але ўсё жыццё пісьменніка пераважна было звязана з роднай Палтавай. Тут ён некато-

ры час займаў пасаду наглядача ў «Будынку для выхавання бедных дваран», дзе былі і дзеці іншых слаёў грамадства.

Вяршыняй літаратурнай творчасці І. Катлярэўскага з'яўляецца «Энеіда». Над гэтай паэмай аўтар працаваў на працягу 26 год. Сюжэтную схему для свайго твора І. Катлярэўскі запазычыў ад герайчнай паэмы рымскага паэта Вергілія, якая на працягу стагоддзяў была ўзорам класічнай паэмы. Хаця ў паэме фігурыруюць і Троя, і Карфаген, падзеі ў ёй цалкам перанесены на украінскую нацыянальную глебу. У выніку з'явіўся арыгінальны, яскравы твор. У ім аўтар апісаў тагачасную рэчаіснасць, сваіх знаёмых і землякоў. Вергіліевы героі пераапраануты ў паэме ў нацыянальную украінскую вопратку, а алімпійскія багі замест амброзіі і нектару п'юць сіваху, ядуць «са смакам селядца».

«Энеіда» — першы твор новай украінскай літаратуры, дзякуючы яму былі закладзены асновы украінскай літаратурнай мовы.

З імем І. Катлярэўскага звязана таксама развіццё украінскага тэатра. У

складзе групы Штэйна, якая неўзабаве тут выступала, быў таленавіты рускі прыгонны артыст Шчэпкін. І. Катлярэўскі прымае ўдзел у вызваленні яго з прыгонніцтва. Спецыяльна для Шчэпкіна была напісана «Наталка Палтаўка» — першая на Украіне п'еса з народнага жыцця. П'еса была з захваленнем сустрэта гледачамі і не сыходзіць са сцэны да нашых дзён. Яна ў многім прадвызначыла шляхі развіцця украінскага тэатра і украінскай драматургіі. А некаторыя песні з «Наталкі Палтаўкі» сталі народнымі.

Імя Івана Катлярэўскага дорага і блізка беларускаму народу. Украінская «Энеіда» мае шмат агульнага з беларускай ананімнай паэмай «Энеіда навіварат» і аказала ўплыў на яе.

Сведчаннем любові і павагі беларускага народа да творчасці Катлярэўскага з'яўляецца пераклад «Энеіды» на беларускую мову, па-мастацку зроблены народным паэтам Беларусі Аркадзем Куляшовым. Гэта — цудоўны падарунак да юбілею класіка братаў украінскай літаратуры.

Э. МАРТЫНАВА,

МУЗЕЙ БЯРЭЗІНСКАГА ЗАПАВЕДНІКА

Заалагічны музей Бярэзінскага дзяржаўнага запаведніка створаны дзесяць гадоў назад. Няспына расце колькасць наведвальнікаў і яго прыхільнікаў.

У запаведніку ёсць зубрапітомнік. У ім утрымліваецца сем зубраў. Тут жа, у клетцы, буры мядзведзь, той самы, які здымаўся ў фільме «Пушчык едзе ў Прагу». На полі часта можна бачыць высакарод-

ных аленяў. Яны псвятца на спецыяльна для іх пасеяным лубіне.

Акрамя музея, экскурсанты аглядаюць памятныя мясціны, зямлянкі партызан, помнікі абаронцам Радзімы, Сергучоўскі канал, пабудаваны на праекце Пятра І. Канал праектаваўся адначасова з Марыінскай сістэмай. Аднак будаваць яго пачалі значна пазней — у 1797 і закончылі ў 1802 годзе.

Капалі яго рыдлёўкамі прыгонныя сяляне. Даўжыня канала — восем кіламетраў. Першапачаткова глыбіня — тры метры. На канале было пабудавана 3 шлюзы для пропуску суднаў. Канал не эксплуатаецца з часоў другой сусветнай вайны. Аднак турэты на байдарках працягваюць карыстацца гэтай воднай магістраляю. У сучасны момант праектуецца аднаўленне канала

як гістарычнага помніка. Экспанаты музея многа разоў прадстаўляліся на выстаўках і атрымалі высокую ацэнку.

На цэнтральнай сядзібе запаведніка, размешчанай непадалёку ад шасэ Бягомль — Лепель, ёсць гасцініца, сталовая, магазін, пошта. У пасёлку Крайцы завяршаецца ўзвядзенне новага двухпавярховага будынка музея.

Л. КОЛБІН.

Ангел КАРАЛІЧАУ

МАТЧЫНА СЛАЗА

МАЛЕНЬКАЯ КАЗКА

Набліжалася восень. Сад зіхацеў жоўтым лісцем, гронкі спелыя вінаграду звисалі з паркана. Хаваючыся ад ветру, пунцовая астра апунціла свае пялёсткі ў стары гвінны збан, які ззубіўся сярод апалага лісця, а на дне збана ціха ляжала маленькая ластайка. Усе яе сяброўкі паляцелі на поўдзень. А ў яе была зламана нага і апалена крыло. Летам у доме аб'бывіўся пажар, які закрнуў таксама і гняздо. Маці выратавала яе з гнязда, але лятаць яна ўжо не магла.

Лета хутка прайшло. Пачырванелі вінаград, раскрыліся бутоны астраў. Перад далёкім падарожжам ластайкі збіраліся на тэлеграфных правадах. І тым нагадвалі зірляндцы з чорных каралей.

І вось прыйшоў час, калі ластайка-маці з жалем сказала: — Дачушка, сёння мы адлятаем. Вось у гэтым збане я прыгатавала для цябе пуховую пасцель. Калі захочацца пасці, выйдзеш у сад і знойдзеш што-небудзь сярод апалага лісця. Чакай нас, мы прыляцім вясною.

І маленькая ластайка ў апошні раз схавала галойку пад матчына крыло.

Пайшлі дажджы. Астра нізка схілілася над збанам. Адна дажджавая кропля скацілася на самы ніжні яе пялёстак і павісла на ім.

— Ах, як я стамілася, — уздыхнула дажджавая кропля.
— А ці здалёк ты? — спыталася маленькая ластайка.
— Здалёк, з самага Ціхага акіяна. Там я нарадзілася. Толькі я не дажджавая кропля, я — сляза.
— Сляза? Чыя? — усхвалявана запытала ластайка.
— Прайшло ўжо дзевяць дзён, як я з'явілася на вачах у стомленай ластайкі, што адпачывала на мацце вялікага карабля. Бушаваў акіян. Ледзь чутным голасам ластайка сказала: «Сябра веце! Калі табе здарыцца пралятаць над Балгарыяй, то наведдай маю бедную дачушку і скажы, што маё сэрца перапоўнена смуткам...»

«А дзе знаходзіцца тваё дзіця?» — запытаў веце.
«Яно засталася ў садзе, дзе растуць пунцовыя астры».
Як толькі ластайка сказала гэта, веце падхапіў мяне і панёс на свеце. І вось я ўпала на гэтую кветачку. Ах, як стамілася! Мне хочацца ўпасці і заснуць навекі.

Сэрца маленькай ластайкі сіцнулася. Яна падняла галаву, адкрыла дзіобку і праглынула цёплую кроплю. Потым яна лягла на пасцель і заснула, сагрэтая слязой, як калісьці пад крылом свайго маці.

Пераклад з балгарскай мовы
В. КАЛАЧЫНСКІ.

ГАБРАЎСКІЯ ЎСМЕНШКІ

РАЗМЯНЯЎ

— Ці можаш размяняць мне дзесяць леваў?
— Магу.
— Тады пазыч два левы.

КОЖНАМУ СВАЁ

СУДДЗЯ: Вас абвінавачваюць у тым, што ўдарылі сваю жонку талеркай па галаве. Няўжо вам не шкада яе?

ГАБРАВЕЦ: Чаму ж не? Шкада: талерка была зусім новая.

ДАМОВІЛІСЯ

МУЖ: Ведаеш, урачы пасадзілі Чукулёва на дыяту.

ЖОНКА: Зараз жа трэба запрасіць яго ў госці.

ПАДЛІЧЫЎ

Габравец прыйшоў у горад, каб сфатаграфавання.

— Колькі возьмеце за адзін здымак? — спытаў ён у фатографа.

— Пяцьдзесят леваў.

— Магу заплаціць толькі 25, бо здымацца буду не ў анфас, а ў профіль.

ВЯЧЭРА

— Ты сёння свабодны?

— Так.

— А заўтра к абеду?

— Свабодны.

— А паслязаўтра вечарам?

— Заняты, а што?

— Шкада! Хацеў запрасіць цябе на вячэру.

Восень ідзе.

Фота К. ЯКУБОВІЧА.

ЗОЛАТА Ў АКІЯНЕ

У вадзе акіяна растварана 8 мільянаў тон золата, у дзесяць разоў больш нікелю, 164 мільёны тон срэбра, 800 мільянаў тон малібдэну і рэкординная колькасць еду — 80 мільярдаў тон!

Сучасны ўзровень тэхнікі дазваляе многае здабываць з акіянскай вады. У гэтай справе іншы раз на дапамогу прыходзіць сама флора і фауна акіяна. Так, напрыклад, водарасці ламінарыі маюць здольнасць назапашваць ёд. Лангусты акумуліруюць кобальт да двух міліграмаў на адзін кілаграм вагі.

Нозы сезон у Мінскім дзяржаўным цырку адкрыла цыркавая труппа «Аэрас» з Германскай Дэмакратычнай Рэспублікі.

Асновай усёй праграмы «Аэрас» з'яўляюцца выступленні дрэсіроўшчыкаў. Мастацтва дрэсіроўкі мае ў нямецкім цырку даўнія традыцыі.

Мінчане, якія наведвалі прадстаўленні нямецкіх гасцей, былі ўдзельнікамі вялікага цыркавага свята. Адчуванне свята пачалося з маляўнічага парадупралого і не пакідала гледачоў на працягу ўсёй праграмы, у якой удала спалучаюцца вялікі вопыт і майстэрства артыстаў старэйшага пакалення з майстэрствам і запалам моладзі.

НА ЗДЫМКАХ: выступленні групы «Аэрас» у беларускай сталіцы.

1. Поні і малпы — кіраўнік Хельмут РУДАТ.

2. Клоун БІМІ.

3. Рэвю сланоў — кіраўнік Герхард КВАЙЗЕР.

4. Віртуозы на губных гармоніках — ОПЦІ-ТРЫО.

Фота В. ДУБІНКІ.

РЭДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ

НАШ АДРАС: МІНСК, ЛЕНІНСКІ ПРАСПЕКТ, 77.

ТЭЛЕФОНЫ: 6-19-34, 6-97-92, 6-18-88, 3-15-15.